

Почитувани претставници на граѓанските организации,

Ви благодариме на интересот за учество на Повикот до граѓанскиот сектор за придонес во подготвувањето на Програмата за работа на Владата на Република Северна Македонија за 2025 година. Пополнетиот образец (заедно со прилозите, доколку ги има) доставете го до Одделението за соработка со невладини организации на Генералниот секретаријат на Владата на Република Северна Македонија, електронски на адреса nvosorabotka@gs.gov.mk со назнака **Иницијатива за ГПРВ 2025, до 20.9.2024 година**. Со доставување на образецот потврдете дека се согласувате вашата иницијатива да биде објавена на веб страницата www.nvosorabotka.gov.mk.

Општи податоци за здружението / фондацијата

Име на здружението/фондацијата: Finance Think – Институт за економски истражувања и политики

ЕМБС (матичен број на правниот субјект според податоците во Централен регистар): 6838804

Седиште и адреса (улица, број, општина): Фредерик Шопен бр. 1 /2, Скопје – Кисела Вода

Застапник: Благица Петрески, Главен економист

Веб страница: www.financethink.mk

Електронска пошта (e-mail): info@financethink.mk

Телефонски број за контакт: +389 2 6156 168

Лице за контакт: Благица Петрески

Предлог- иницијатива

за годишна Програма за работа на Владата на Република Северна Македонија за 2025 година

Наслов на иницијативата: Повеќедимензионален пристап кон справување со сивата економија

Стратешки приоритет: (придонес - поврзаност со определен стратешки приоритет на Владата на Република Северна Македонија)

I – Квалитетен животен стандард – Нов циклус на економски раст

Приоритетна цел: (придонес - поврзаност со определена стратешка цел на Владата на Република Северна Македонија)

Поддршка за конкурентен приватен сектор - Една од заложбите на Програмата на Владата за периодот 2024 – 2028 година е борбата со сивата економија, преку дигитализација и поедноставување на процедурите за регистрирање на микро и мали компании, како и пријавување на работници ангажирани на пократок рок или сезонски во дејностите трговија на мало, градежништво и други услужни дејности.

НППА (поврзаност со пристапни партнерства како и соодветна идентификација на поглавје и подрачје)

Согласно НППА 2021 – 2025:

Кластер 3 Конкурентност и инклузивен раст

3.20.1 Принципи на претпријатија и индустриска политика

Образложение: (Краток опис на иницијативата: причини за предлагање, предмет на уредување доколку се работи за закон или подзаконски акт и надлежен орган на државната управа)

Според извештајот на Европската комисија за Северна Македонија за 2023 година „бизнис опкружувањето и понатаму е отежнато како резултат на големината на сивата економија, бавниот напредок во оптимизирање на парафискалните давачки и нетранспарентен и неефикасен систем за државна помош.“

Министерството за финансии неодамна ја подготви Стратегијата за формализирање на неформалната економија 2023-2027 година, која го наследи изданието од 2018-2022 година. Во извештајот за реализација на претходната стратегија, може да се забележи дека повеќе од половината од предвидените активности за таа битка не биле реализирани, односно не ни почнале со реализација. Потоа, еден голем контингент само почнале со реализација, но не завршиле, а најмал сегмент е завршен.

Неформалните работници во Северна Македонија сочинуваат 11.8% од вкупно вработените лица, но половина од нив се концентрирани во земјоделството, од кои доминантен дел се неплатени семејни работници. Други два важни сектори за неформалните работници се градежништво и трговија. Тие обично работат во мали фирми, функционирајќи како самовработени лица или неплатени членови на семејството, често заработувајќи плата под минималната. Овој вид работници претежно се мажи со низок степен на образование, освен кај неплатените семејни работници кадешто доминираат жени.

Поради нецелосно пријавување на приходите од вработување, државата секоја година губи околу 700 милиони евра кои би се слеале во Буџетот. Непријавена работа во нашата земја сочинува околу 21,1 отсто од вкупниот трудов инпут, со значајно присуство во преработувачката индустрија и градежниот сектор, додека пак, во однос на непријавување приходи, домаќинствата не пријавуваат приближно 9,7 милијарди денари, при што непријавувањето на приходи од вработување е на ниво од 3,7 отсто, додека приходи од наемнина имаат висока стапка од 70,4 отсто.

Наодите ја нагласуваат потребата од сеопфатен пристап на политиките, приспособен да одговори на различните аспекти на неформалната економија во Северна Македонија. Усогласувањето на политиките со структурната динамика на непријавената работа е од клучно значење. Во секторите како што се трговијата на големо, трговијата на мало и поправка на возила, олеснувањето на започнувањето бизнис преку насочени иницијативи, како што се специјализирани програми за финансиска помош и бизнис поддршка, би можело ефективно да промовира формализирање. Спротивно на тоа, секторите како преработувачка индустрија и градежништвото бараат строг мониторинг за да се справат со нецелосно декларираните плати, што бара координирани напори од Државниот инспекторат за труд и Управата за јавни приходи. Државниот инспекторат за труд би можел да ги фокусира своите инспекции на фирми и сектори кои имаат голем процент на работници ангажирани на непријавена работа, додека Управата за јавни приходи може да се фокусира на фирми и сектори кои имаат поголема загуба на БДВ. Пресекот на високиот процент на непријавени работници и високиот процент на БДВ може да биде основа за заеднички инспекции на двата инспекторати. Дополнително, насочените интервенции, вклучително и

засилено следење на приходите од вработување и едукативни кампањи за различни групи приходи, се од витално значење за да се намали недоволното пријавување на приходите и да се зајакне даночната основа.

ПРЕПОРАКИ ВО ОБЛАСТА НА НЕФОРМАЛНО ВРАБОТУВАЊЕ И НЕПРИЈАВЕНА РАБОТА

Побарувачката за сезонски и повремени работници (тие што се вработени дневно, неделно или по потреба, за настани) во секторот хотели, ресторани и угостителство е висока. Резултатите покажуваат дека 85 проценти од компаниите вработуваат сезонски работници, 52 проценти повремени, а 39 проценти вработени со скратено работно време. Примарни целни работници се студенти и ученици, работниците што сакаат дополнително вработување (на пример, работници од истиот сектор, јавни службеници и наставници и инструктори од стручните угостителски училишта, кои се достапни во текот на летото) и повремени работници, главно, ангажирани од хотели за настани и прослави.

Некои клучни пречки за формализирање на работниот однос вклучуваат крути регулативи, административна бирократија и нелегални практики како плаќање во готовина („плата во плик“). Работниците, особено младите, претпочитаат флексибилни договори, додека постарите возрасни ги фаворизираат постабилните работни договори. Финансиската мотивација е важна за сите, но варира во зависност од типот на договор.

Оттука, препораките за намалување на неформалното вработување и непријавената работа се следните:

Регулативна рамка:

- Во однос на формалното вработување на младите од 16 до 18 години, соодветните институции треба да го разгледаат актуелниот Закон за работни односи и Законот за средно образование за да идентификуваат решенија што се усогласени со Конвенцијата 138 на МОТ и да се осигурат дека работата нема да се меша во образовниот процес. Секоја ревизија на сегашната регулативна рамка мора да обезбеди:
  - Младите да имаат можност да се занимаваат со лесна работа во текот на учебната година што е надвор од задолжителниот училиштен распоред или за време на училишниот распуст. Треба да се развие јасна и специфична дефиниција за лесна работа, вклучително и лесна работа во секторот хотели, ресторани и угостителство. Дополнително, треба да се воведат одредби за можноста за вклучување во комбинирана програма за работа / обука спроведена на училиште или, пак, да се изработат програми за обука и за здобивање работно искуство на работно место спроведени кај работодавецот. Тоа треба да се направи под услови и процедури пропишани со посебен закон од областа на образованието.
  - Режимот што го опфаќа вработувањето и ангажирањето млади луѓе треба да биде придружен со цврсти гаранции против искористувањето детски труд и за заштита на нивната безбедност и здравје при работа. Ова вклучува ограничувања на времетраењето и организацијата на нивното работно време и видовите работа во кои ќе бидат ангажирани.
  - На вклучувањето на младите во работата треба да му претходи согласност од нивниот законски застапник и одобрение од надлежниот инспектор за труд по извршен увид на локацијата каде што ќе се врши работата.
- Во однос на формалните вработувања на студентите, неопходно е да се преиспита одредбата од Законот за субвенциониран студентски оброк. Врз основа на овој закон, редовниот работен однос е пречка за остварување на правото на субвенциониран студентски оброк. Поимот „редовен

- работен однос“ треба да се дефинира појасно за да се утврди кои форми на вработување се опфатени или исклучени. Дополнително, студентите ангажирани на работни места од привремена и повремени природа треба да продолжат да го уживаат правото на субвенциониран студентски оброк. Сепак, може да се земе предвид ограничување на правото на субвенциониран оброк за студенти што се ангажирани во скратено работно време или извршуваат сезонска работа што надминува одреден праг на доход.
- За вработените со цело работно време, кои вршат дополнителна работа, треба да се изменат соодветните одредби од Законот за работни односи. Овие измени треба да го укинат или олабават условот за претходна согласност, кој му налага на вработениот (со цело работно време) да побара и добие согласност од работодавецот доколку сака да врши дополнителна работа. Во таа насока, треба да се земе предвид Директивата на ЕУ 2019/1152 за транспарентни и предвидливи работни услови, која гарантира дека работодавецот ниту му забранува на работникот да се вработи кај други работодавци надвор од распоредот за работа утврден кај тој работодавец, ниту, пак, работникот подлежи на негативен третман поради тоа. Отстапки од ова правило може да се направат доколку се работи за здравствени и безбедносни причини вклучувајќи и ограничување на работното време, заштита на деловната доверливост, интегритетот на јавната услуга или избегнување судир на интереси.
  - За лица со статус „невработен“, потребно е да се предвиди дека нивното ангажирање во работни активности од привремен и повремени карактер нема да резултира со бришење од евиденцијата на невработени, што би можело да им го прекине пристапот до надомест за невработени и други права и услуги од Агенцијата за вработување. Секое решение од ваква природа треба да гарантира дека тоа нема да создаде помал мотив за невработените лица да го задржат својот статус за наоѓање пристојна работа, ниту, пак, работодавците да се вклучат во социјално назадување и да ги влошат правата за вработување и условите на работниците.
  - За корисниците на гарантирана минимална помош (ГМП), може да се обезбеди идентична мерка за да не им се скратат бенефициите на ГМП по преземањето на каква било привремена или повремени работа. За корисниците на право на старосна и семејна пензија потребно е нивното ангажирање во работни активности од привремен и повремени карактер да не им го суспендира пристапот до пензија. Исклучок од ова правило може да биде кога износот на паричниот надомест за нивниот ангажман надминува одредена максимална граница.

Поедноставени процедури

- Формализирање на непријавената работа за дневните работници и намалување на готовинските плаќања преку користење ваучери. Ваучерите треба да бидат издадени од овластена институција (како, на пр., Управата за јавни приходи) и означени со сериски број од компанијата. Ваучерот треба да биде во бруто-износ (во најмала рака, да вклучува дневна плата, персонален данок и осигурување при повреда на работа) и да биде префрлен од банкарската сметка на компанијата на работникот. На овој начин во системот ќе се евидентираат непријавените дневни работници, а работодавците ќе го намалат административното оптоварување и ќе ги намалат плаќањата во готовина. За да се избегне злоупотреба на ваучерот, деновите во кои се врши повремени работа по работодавец би можеле да бидат ограничени.
- За електронска регистрација на работници на дневна или повремени основа може да се користи дигитална платформа погодна за корисниците. Или тоа може да биде апликација слична на „Мој ДДВ“, широко применета од различни групи. Без оглед на техничкото решение за

поедноставување на вработувањето, на ваквата мерка треба да ѝ претходат законски измени што обезбедуваат:

- конкретна дефиниција за ангажман за вработување што ќе се управува преку платформата со цел да се спречи деградација на сегашните права на работниците;
  - правилата за времето и зачестеноста на работното ангажирање да се спроведуваат преку јасни ограничувања, лесни за спроведување; и
  - работниците да добијат пристап до слободата на здружување и колективно договарање, притоа штитејќи ги колективните права на другите вработени што работат за истиот работодавец според македонското законодавство.
- Даноците и придонесите за социјално осигурување (но само за пензии и осигурување од незгода при работа) се пресметуваат на дневна основа за секој ангажиран работник (повремен или дневен). Како основа за нивна пресметка се очекува да се користи една триесеттина од минималната месечна плата. Тоа значи дека работодавците ќе плаќаат даноци и придонеси само за деновите кога работниците навистина се ангажирани за работа.
  - Се очекува договор за привремена и повремена работа, со ограничено времетраење, да биде склучен усно, но работникот треба да има пристап до условите за ангажман во електронска форма на платформата и да му биде доставена печатена потврда од електронската платформа од страна на работодавецот доколку се побара. Дополнително, доколку произлезе некаков спор од овој договор, работодавецот го презема товарот на докажување дека немало договор за вработување.
  - Треба да се воведат мерки за спречување злоупотребувачка практика, особено во однос на употребата и времетраењето на ангажманот. Таквите мерки може да бидат:
    - ограничување на употребата на договори за привремена и повремена работа во одредени сектори (како што се објекти за сместување и услужни дејности со храна²⁵) и за одредени работни позиции (како шанкер, келнер, собар и мијач на садови);
    - ограничување на максималниот број денови во кои работодавецот ќе може да вработи вкупен број работници на привремена и повремена основа, без оглед на бројот на поединечно ангажирани лица (на пример, 180 работни дена во една календарска година);
    - ограничување на максималниот број денови на работникот што може да го ангажира истиот работодавец, без разлика дали извршува исти или различни задачи и дали работата се врши континуирано или со прекини (на пример, 90 работни дена во календарската година); и
    - воведување дополнителни месечни и неделни ограничувања (на пример, максимум 15 дена месечно или пет дена по ред неделно за лица вработени во секторот за сместувачки капацитети и услуги за храна).

Стимулативни мерки за формализирање на непријавената работа

- Даночни олеснувања за придонесите за пензиско и здравствено осигурување за студентите.
- Обезбедување ресурси за студентите да пристапат до владините бенефиции или даночни кредити достапни за тие со легално вработување.

Обезбедување кампањи за едукација и подигање на свеста.

- Да им се обезбедат информации на студентите за последиците од непријавената работа, вклучувајќи ги законските казни и потенцијалната штета што би можела да ја предизвика непријавената работа на нивната идна кариера.

- Да се понудат работилници или семинари за правна практика за вработување и даночни обврски.

Очекувани влијанија: (Кои се очекуваните влијанија од предлог-иницијативата)

- Зголемена конкурентност на бизнисите и подобрена бизнис околина.
- Зголемена наплата на јавни приходи преку даноци и социјални придонеси
- Зајакнати права и работни услови на работниците

Финансиски импликации: (Дали предлог-иницијативата предизвикува финансиски импликации? Ако има, дали потребните средства се обезбедени и од кои извори?)

Предлог-иницијативата предизвикува финансиски импликации.

Прилози (со наведување на авторот на документот):

Србиноски, Б. и Петрески, М. и Петрески, Б. (2024) Грануларно испитување на неформалната економија во Северна Македонија: Увид во неформалните работници, непријавената работа и нецелосното пријавување на доходот во домаќинствата, Finance Think – Институт за економски истражувања и политики

Петрески, Б. и Хуибрегце, А. и Ристовски, А. (2023) Неформално вработување и непријавена работа во секторот 'хотели, ресторани и угостителство': Сознанија од Северна Македонија, Finance Think – Институт за економски истражувања и политики

18.09.2024 година

Потпис на застапникот

